

Egy lövés a lélekbe – A nagy generáció

2025 július 07. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

értékelve

Még nincs

Mérték

Újranéztem A nagy generációt, András Ferenc kultikus, korszakos filmjét. Szomorú film. Megterhel?. Napok óta a fejemben jár.

Olvasom Alexa Károly korabeli kritikáját. „A filmnek három főszereplője van: a Balek, a Kupec, s az, akit – egy Bereményi-legendáriumból csent névvel – »a nagy Pierre-nek« nevezhetünk. Mindhármuk élete csúszd. A magánéletben egyformán az, a közélet – a nem létező polgári lét – színterein különbözőképpen.”

Amikor először elolvastam, akkor gondolatban elvitatkoztam volna Alexával, hogyan lehetne ez a nyomorult család, ez a Réb (Cserhalmi György) a nagy Pierre? Hiszen a Megáll az idő eltiporhatatlan fiatalja (Sándor) maga volt a lázadás, a bátorság, a hatalomnak, a Rajnáknak (nem véletlen e név, ugyanígy hívták az Ifipark rettegett vezetőjét, a Kádár-diktatúra újrashasznosított exbirkózóját, aki fogdmegejeivel terrorizálta a nem megfelelően kinézett vagy viselkedett fiatalokat) való odamondás. Hát hogyan lehetett volna éppen belőle, a mi hősünkben ez a velejéig romlott, önző figura, akinek egyetlen valódi teljesítménye egy valamikor verekedés volt?

Talán Rajnákkal? Hoppá. Ez mégiscsak a nagy Pierre?

Sajnos Alexának akár igaza is lehetett: lehet, hogy Pierre Rébbé öregedett.

És ezt nem tudta először megemésztetni a lelkem. Hogy így működik a mókuserék. Pont így halad a masina.

De az egész film túlmutat önmagán. Bereményi Géza egy zseni.

Mivel is kezdődik? A történet elején a nagyszájú, jóvágású Réb meglopja állítólagos barátját, Makait, akit Eperjes Károly alakít zseniálisan bambán. Réb elkéri az útlevelét, majd azzal lép le az országból. Itt hagyja a már javában épülő, a legvidámabb barakknak nevezett és hazudott tákolmányt, hogy Nyugaton építsen új életet. Sok-sok évvel később találkoznak, és következik az első furcsaság: Makai nagylelkűen megbocsát, sőt, még meg is örül annak a görénynek, aki átverte, magára hagyta, hogy később visszapofátlankodjon a tett helyszínére. Olyan ez, mint Göncz Árpád novellájának hűse, a megerőszakolt magyar asszony, aki megbocsát az éhenkórász szovjet katonának. Makai kétségtelenül balek, bár papíron sikeres ember (tiniket szórakoztat, zenei adást vezet a rádiónál, reméljük, nincs beszerelve, mint annyi lemezlovas és kulcsfontosságú rádiós), harmadik társuknak, a nyakán ragadó Nyikitának hagyja, hogy rajta élésködjön. Bár utóbbi (új)gazdag ügyeskedő, mégis Makai lakását használja a nözésre. De Nyikitának ez sem elég, a film elején Makai barátnőjével hempereg, kiderül, hogy utóbbi tud is erről, bár egy ideig nem is szól. Ennyire kiégték, illúzió nélküliek már ezek az emberek? Persze, feküdj csak le a szerelmemmel. Miért is ne? Ilyen a magyar értelmiség? Ez lett a híres hatvannyolcasokból? A maoisták és „újbaloldaliak” legalább nagyot alkottak, elég Demszky Gábort említenünk, aki éppen Nyikitaként cserélgette a feleségeit.

Közben a filmbéli Nyikita, ahogyan Réb folyamatosan kihasználja Makait vagyis ezt a balekot, a lakásán tanyáznak, a fiát leitatják, kedvesét egy gyomorforgató jelenetben kevés híján megerőszakolják. Visszataszító karakterek egy nem kívánt házibuliból. Nyikitában nem nehéz felfedezni a pofátlan kádergyerek jól ismert karakterét, „minden idők pofátlan kádergyerekét”, esetleg magát a Szovjetuniót, a megszállókat, a KISZ KB, a párt embereit, a későbbi Demiszt, az MSZP-t, azt a „másik” Nagy Imrét, meg ezt a Gyurcsány Ferencet, de talán még az MDF-kormány által leigazolt Szilvási György is eszünkbe juthat. Miért is ne? Makai is keblére öleli ezt az alakot, és tulajdonképpen a motivációját sem értjük. Restség ez, butaság, bűn vagy Nyikita (ahogyan az állambiztonság) valamivel zsarolja Makait? Azzal, hogy majdnem lelépett? Egyáltalán, hogyan kerülhetett a rádióhoz egy fiatalokhoz szóló műsor arcaként?

Ezen az értelmezési síkon Réb nyilván maga Amerika, a Nyugat, vagyis annak hamis változata, a hazatérő amerikai magyar (a szaknévsoros Bodnár György, aki amerikai bűnözőből, börtönviselt csalóból lett magyarországi „csodabefektető”, Vitray Tamásék partnere), esetleg a Bodnárhoz kapcsolható, már Nyugaton járt, ott „valahogy” megtollasodó kádergyerek (Fenyő János, Várszegi Gábor), de a sor hosszan folytatható.

Övök lett a kilencvenes évek. Várszegi még okos volt, visszafogott, de Fenyő éppenséggel el is hitte a Scarface fő üzenetét (World is Yours, tiéd a világ), talán nem számolt az Al Pacino által alakított főhős végzetével: médiás ámokfutásának végére a golyók tesznek majd pontot... Gyárfás Tamás pedig egyelőre a jogerős ítéletére vár. ? is „Bodnár-fióka”, legalábbis a kezdeti nagy dobásoknál még együtt dolgoztak.

Szóval a film közepén kiderül, hogy Réb egy találmány miatt érkezett vissza, kint csak tengett-lengett, ki sem derült, hogy pontosan mit csinált, valamiféle közepesen sikeres szélhámos, ügyeskedő, üzletember, a fazék tetején lavírozó tutajos lehetett, aki folyamatosan az elsüllyedéstől rettegett, és ráülne már a saját maga nagy zsák pénzére, hiszen csak az első milliót, az első milliót olyan nehéz megszerezni. Vinné, leginkább ellopna a hazájától azt a szabadalmat, amiről éppen Makai apja, az idősebb Makai tudhat sokat. Utóbbi Kádár Jánosék MSZMP KB-s partnere, a méltán rettegett Major Tamás játssza. Remekül. Ez az egyik utolsó szerepe, motyogó, sőt szemöldökő öreg, hol van a rettegett kommunista ököl, aki osztályharcos megtorlásról szónokolt ötvenhat után? Ez már az időse,

a múltra csak felh?sen emlékez? Lucifer, de a filmbéli kapcsolat érthet?: az jó elvtárs igazán megsegítheti az amerikai magyart. Aztán mégsem így tesz. Major (ahogyan a valóságban az összes kommunista értelmiségi, legyen volt ÁVH-s, volt katpolos vagy a néphadsereg korábbi tisztje, mint Árkus József vagy Vitray Tamás) a film végén „megnemesül”. Emberarcú kommunista lesz. Emberarcúkkal marcangoltak minket.

Réb ebben az értelemben maga a privatizáció, az átállítás, a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében végzett Frei Tamást amerikai ösztöndíjjal megkínáló, m?vigyorral újragyarmatosító Nagy Gömböc, az örökkön mohó és zseniálisan ámitó Egyesült Államok, amely úgy használja a propagandát, hogy azt sokszor észre se vesszük. Kávészálancot Rébnek, vagy legalább egy „Tégy a gy?lölet ellen” brandet. Hiszen Réb is vetít, túskehaja maga a magabiztosság, szem, s még inkább lélek, velünk született vagy megtanult emberismeret kell ahhoz, hogy valaki észrevegye a jókép?ség mögötti ürességet. Mert Réb, ahogyan Amerika is, mindent vinne, amit csak lehet, és ha lehet, akkor fillérékéért. Ahogyan az amerikai Róna Tiborék az öreg kommunistával, Bors Jen?vel álltak össze azért, hogy felépítsék a saját hanglemezkiadójukat, úgy ez a kis hal, ez a kis pióca is gazdatestet keres. És a színészek. Az a Cserhalmi György játssza Rébet, aki Latinovits Zoltán mellett tanulhatta a színészetet, hogy a „nap végén” már a posztbolsevik, gy?lököd? Csáki Judit készítsen vele interjúkötetet. Az a Csáki, aki bevallottan annak a Molnár Gál Péternek a tanítványa, aki besúgóként és megkerülhetetlen kritikusként is Latinovits ellen dolgozott, hogy most beszerzésének „érzékeny részleteit” inkább ne is taglaljam. Haladjunk? Makai kedvesét az a (szintén remek) Udvaros Dorottya játssza, aki szinte sohasem szól édesanyjáról, Dévay Camilláról, akit éppen a Majorok és Gobbi Hildák tettek tönkre, illetve f?nökeik, barátai és elvtársaik, Rákosi Mátyásék és Péter Gáborék, miután egy nem létező ügy miatt Kistarcsára internálták, ahol megérezhette Hajnal Piroskáék vendégszeretét (lásd még: Ítéletlenül). Eltörték az ? karrierjét is? „Van ilyen.”

És ki játssza Nyikitát, azaz talán Medgyessy Pétert vagy még inkább azt a Békesi Lászlót, aki mind Bodnárék, mind Feny?ék mellett „felt?nt”, hogy a pufajkás Horn Gyula mellett már miniszterként dönthessen a nagy ügyekben? Nyikitát a szintén kiváló Koltai Róbert alakítja. Az a Koltai, aki a valós életben is kádergyerek volt, aki a rendszerváltoztatás után több ilyen-olyan min?ség? „szórakoztató” filmet is elkészíthetett (a Sose halunk meg kolbásszal udvarolható, szuszogó, visszagondolva igen taszító f?szerepl?jét a nagybátyjáról mintázta, a Csocsó pedig befolyásos apjáról szól, aki a „néhai” Sztálinvárosban ért el már régen elpusztult és elrothadt sikereket, de tudjuk, hogy ahogyan szinte mindenki, ? is „rendes ember volt”). Persze ne tagadjuk, ezek nem is rossz filmek, persze nem is annyira jók, Koltai is kedvelhet? komikus és nem is ügyetlen rendez?, de azért mégiscsak izgalmas ez az áthallás is. Ráadásul mindkét darab színes, zenés, néhol vicces, néhol taszító történet, de mindkett? felér egy-egy bájosabb történelemhamisítással, mert bizony, a többség nem így élte át a Rákosi-diktatúrát vagy a Kádár-rezsim fontolva gyöttrését, még akkor sem, ha nosztalgizálva inkább csak a szépre emlékszik. És mi a kulcsszó: az ügyeskedés. A túlélés.

Talán a színész személyiségében is benne lehet ez, mindenestre nagyon is foglalkoztatja, több filmje ilyen közép-európai karaktereket, szélhámosokat, egyrészt-másrészt stikliz?ket ünnepel, nem beszélve a fiáról, aki felfüggesztetett kapott egy éppencsak milliárdos „ügyletért”. Hiszen így kavarodik össze a valóság a m?vészettel. És Cserhalmi, azaz Réb Amerikája? Üres, mint az átlagembernek kiporciózott „amerikai álom”, Réb a jól ismert nagyotmondó, a zakóba bújtatott, újrasminkelt Cipolla, monológjai mögött nincs semmi, még a kocsmái bunyóban is szerencsétlenkedik (az a béna verekedés a film leggyengébb pontja, hasonlítsuk össze a Kojot csontrepeszt? ütéseivel), és újra és újra meglopja, átveri naiv barátját. Ami maga Magyarország? A jóra valóbb, de tesztetosa értelmiség? Politikai síkon akár az MDF? A népi mozgalom? De maradjunk a mára elt?nt, a baloldalon Antal Józsefhez hasonlóan egyre inkább ünnepelet konzervatív pártnál.

Mert mi jellemzi Makait? Talán némi jóindulat, talán elvei is vannak, szereti a fiát, de nincs vele, nem érti, nincs rá ideje, mert dolgozik – mit is? Tiniket szórakoztat, jó pénzért az infantilizmust választja a valódi döntések helyett. Idegesít?en naiv, zavaróan tétlen, több jelenetnél arra gondolunk, hogy ekkora balfék nincsen, és a legnagyobb b?n is az övé: hagyja, hogy túlérzékeny, magányos fiát is megrontsa ez a csürhe. Ahogyan a n?jét majdnem meger?szakolják, utóbbit leitatják. Ez lenne a hazánk e kesernyés, talán lesajnáló, talán igaz néz?pontból? Vagy ez lenne továbbra is a kés?bbi MDF? Aki hagyja, hogy a Nyikiták, az ügyesked? posztkommunisták és partnereik (jó estét kívánunk, kedves Csepi Lajos és Szabó Tamás), illetve Rébék, a Világbanktól visszaejt?erny?zött kés?bbi zöldbárók (jó napot, kedves Raskó György) vezessék a kezét? Ez lenne az évtizedekig manipulált, szocialista erkölccsel traktált magyar nemzet, amelyet el?ször Molnár Csilla halála sokkolt le (mellékszerepl?k: Feny? János, illetve Fodros István), majd a szépségkirályn? tragédiája után jöttek az újabb és újabb gyomrosok?

Ezek lettek volna a nagy álmaink cafatjai, mi lennénk a Makaik, akik egy újabb szabadságharcról, de legalábbis egy valódi rendszerváltásról álmodtunk, hogy aztán durcásan, meglegedetten elfogadjuk a Gorenje-forradalmat?

Mert a film lezárása tragikus és szármalmas. Amikor megtörtént a teljes kudarc – az öreg Makai inkább megmenti az idős feltalálót a ragadozóktól –, szépen elintezetik Rébet a repülőtéren. Aki visszafordul Amerikába. „Van ilyen” – mondja Réb, „Van ilyen”, ismétli meg Makai. „Van ilyen”, tehetjük hozzá mi is. Hatalomátmentés, bankalapítások a nyolcvanas évek végén, káderyerekek „antikommunizmusa”, Csengey Dénes és Krassó György halála, az árok Csurka István és Antall József között, spontán, majd teljes, felgyorsított privatizáció, elszabott kárpótlás, elmaradt igazságtétel, majd hipp-hopp, máris „itt van” ’94, hogy a drótkeretes Nyikitaék már vissza is kerüljenek a hatalomba. Réb megint visszajöhet. Felvásárolja az egyik lapot vagy mondjuk az egyik kereskedelmi tévét. Makai addigra már halálra itta magát, esetleg beállt Nyikita egyik cégébe vagy éppen lebuktatták az ügynökdozzsiájával, így már visszament vidékre, inni és leépülni.

Durva? Igen. De éppen ez történt. Egy lövés a lélekbe. Volt és van mit begyógyítani.

Mező Gábor - www.magyar nemzet.hu

Ajánló